

# **Наталка Полтавка. Москаль-чарівник**

## Про книгу

Збірка містить дві п'єси Івана Котляревського, рекомендовані до вивчення у 9 класі. У соціально-побутовій драмі «Наталка Полтавка» автор правдиво змалював життя в українському селі XIX ст. А у водевілі «Москаль-чарівник» — дотепно переосмислив сюжет про подружню невірність. П'єсам І. Котляревського характерні виразно витворені персонажі з різних прошарків суспільства, влучно промальовані взаємини між людьми, жива мова й пісні.

НАТАЛКА  
ПОЛТАВКА  
ІВАН  
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ



**НАТАЛКА  
ПОЛТАВКА**  
ІВАН  
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ



Іван Котляревський

# НАТАЛКА ПОЛТАВКА

*Переклад російського та орфографічна  
й орфоепічна адаптація українського текстів,  
укладання коментаря і приміток  
Оксани Кобелецької*

Київ  
BOOKSHELF  
2022

«Наталка Полтавка» — праматір українського народного  
театру.

*І. Карпенко-Карий*



# НАТАЛКА ПОЛТАВКА

Опера малоросійська<sup>1</sup> на 2 дії

## ДІЙОВІ ОСОБИ:

В о з н и й<sup>2</sup> Т е т е р в а к о в с ь к и й.

Г о р п и н а Т е р п и л и х а<sup>3</sup> — літня вдова.

Н а т а л к а — її дочка.

П е т р о — коханий Наталки.

М и к о л а — дальній родич Терпилихи.

М а к о г о н е н к о — виборний<sup>4</sup> села.

## Д І Я І

На сцені село понад Ворсклюю<sup>5</sup>. Через сцену — вулиця українських хат, яка веде до річки, і на цій вулиці хата Терпилихи.

## ЯВА 1

*Н а т а л к а (виходить з хати з відрами на коромислі, підійшовши до річки, ставить відра на березі, підходить до краю сцени і в задумі співає).*

## № 1<sup>6</sup>

Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться;  
О, як моє болить серце, а сльози не ллються. (2)  
Трачу літа в лютім горі і кінця не бачу,  
Тільки тоді і полегша, як нишком поплачу. (2)  
Не поправлять сльози щастя, серцю легше буде,  
Хто щасливим був часочок, по смерть не забуде. (2)  
Єсть же люди, що і моїй завидують долі,  
Чи щаслива та билинка, що росте на полі? (2)  
Що на полі, що на пісках, без роси, на сонці?  
Тяжко жити без милого і в своїй сторонці. (2)  
Де ти, милий, чорнобривий? Де ти? Озовися!  
Як я, бідна, тут горюю, прийди подивися. (2)  
Полетіла б я до тебе, та крилля не маю,  
Щоб побачив, як без тебе з горя висихаю. (2)  
До кого я пригорнуся, і хто приголубить?  
Коли тепер того нема, який мене любить. (2)



Петре! Петре! Де ти тепер? Може, де поневіряєшся в нужді та горі і проклинаєш свою долю; проклинаєш Наталку, що через неї утеряв притулок; а може *(плаче)*, забув, що я живу і на світі. Ти був бідним, любив мене і за те потерпів і мусив мене оставити; я тебе любила і тепер люблю. Ми тепер рівня з тобою: і я стала така бідна, як і ти. Вернися до мого серця! Нехай глянуть очі мої на тебе іще раз і навіки закриються...

## ЯВА 2

### Н а т а л к а і в о з н и й

В о з н и й. Благоденственного і мирного пребиванія! *(Убік.)* Удобная okazія предстала зділати о собі предложеніє на самоті<sup>7</sup>.

Н а т а л к а *(кланяючись)*. Здорові були, добродію, пане возний!

В о з н и й. «Добродію!»! «Добродію!»! Я хотів би, щоб ти звала мене — теє-то як його — не вишепом'янутим ім'ярек<sup>8</sup>.

Н а т а л к а. Я вас зву так, як все село наше величає, шануючи ваше письменство і розум.

В о з н и й. Не о сем, галочко, — теє-то як його — хлопочу я, но желаю із медових уст твоїх слішати умилительное названіє, сообразное моему чувствію. Послушай:

## № 2

От юних літ не знав я любові,  
Не оцщуал возженія<sup>9</sup> в крові;  
Как вдруг предстал Наталки вид ясний,  
Как райский крин<sup>10</sup>, душистий, прекрасний;  
Утробу<sup>11</sup> всю потряс;  
Кров взволновалась,  
Душа смішалась;  
Настал мой час!  
Настал мой час; і серце все стонеть;  
Как камень, дух в пучину зол тонеть.  
Безмірно, ах! люблю тя, дівицю,  
Как жадний волк младую ягницю.  
Твой предвіщаєть зрак<sup>12</sup>  
Мні жизнь дражайшу,  
Для чувств сладчайшу,

Как з медом мак.  
Противні мні Статут і розділи<sup>13</sup>,  
Позви<sup>14</sup> і копи<sup>15</sup> страх надоїли;  
Несносен мні Сингкліт<sup>16</sup> весь бумажний,  
Противен тож і чин мой преважний.  
Утіху ти подай  
Душі смятенной,  
Моєй письменной,  
О ти, мой рай!

Не в состоянні поставить на вид тобі сили любові моеї. Когда би я іміл — теє-то як його — столько язиков, сколько артикулов в Статуті ілі сколько зап'ятих в Магдебурзьком праві<sup>17</sup>, то і сих не довліло би на восхваленіє ліпоти<sup>18</sup> твоєї! Єй-єй, люблю тебе до безконечності.

Н а т а л к а. Бог з вами, добродію! Що ви говорите! Я мови вашої в толк собі не возьму<sup>19</sup>.

В о з н и й. Лукавиш — теє-то як його — моя галочко! І добре все розумієш. Ну, коли так, я тобі коротенько скажу: я тебе люблю і женитись на тобі хочу.

Н а т а л к а. Гріх вам над бідною дівкою глумитися; чи я вам рівня? Ви пан, а я сирота; ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду; та й по всьому я вам не під пару.

В о з н и й. Изложеніє в отвітних річах твоїх резони<sup>20</sup> суть — теє-то як його — для любові ничтожні. Уязвленное частореченною любовію серце, по всім божеським і чоловічеським законам, не взираєть ні на породу, ні на літа, ні на состояніє. Оная любов все — теє-то як його — ровняєть. Рци<sup>21</sup> одно слово: «Люблю вас, пане возний!» — і аз<sup>22</sup>, вишеупом'янутий, виконаю присягу о вірном і вічном союзі з тобою.

Н а т а л к а. У нас є приказка: «Знайся кінь з конем, а віл з волон»; шукайте собі, добродію, в городі панночки; чи там трохи є суддівен, писарівен і гарних попівен? Любую вибирайте... Ось підіть лиш в неділю або в празник по Полтаві, то побачите таких гарних, що і розказати не можна.

В о з н и й. Бачив я многих — і ліпообразних, і багатих, но серце мое не імієть — теє-то як його — к ним поползновенія. Ти одна заложила єму позов на вічні роки, і душа моя єжечасно волаєть<sup>23</sup> тебе і послі нишпорной даже години<sup>24</sup>.

Н а т а л к а. Воля ваша, добродію, а ви так письменно говорите, що я того і не зрозумію; та і не вірю, щоб так швидко і дуже залюбитись можна.

В о з н и й. Не віриш? Так знай же, що я тебе давно уже — тее-то як його — полюбив, як тільки ви перейшли жити в наше село. Моїх діл околичності<sup>25</sup>, возникаючі із неудобних обставин, удерживали соділати признаніє пред тобою; тепер же, читая — тее-то як його — благость в очах твоїх, до формального определіня о моєй участі, открой мні, хотя в терміні, партикулярно<sup>26</sup>, резолюцію: могу лі — тее-то як його — без отсрочок, волокити, проторов<sup>27</sup> і убитков получитьи во вічноє і потомственное владініє тебе — движимое і недвижимое імініє<sup>28</sup> для душі моєй — з правом владіти тобою спокійно, безпрекословно і по своєй волі — тее-то як його — розпоряджати? Скажи, говори, отвічай, отвітствуй, могу лі бить — тее-то як його — мужем пристойним і угодним душі твоєй і тілу?

Н а т а л к а (*співає*).

### № 3

Видно шляхи полтавської і славу Полтаву,

Пошануйте сиротину і не вводьте в славу.

Не багата я і проста, но чесного роду,

Не стиджуся прясти, шити і носити воду.

Ти в жупанах і письменний, і рівня з панами,

Як же можеш ти дружитись з простими дівками?

Є багацько городянок, вибирай любую;

Ти пан возний — тобі треба не мене, сільськую.

(*Закінчивши співати, говорить*). Так, добродію, пане возний! Перестаньте жартувати наді мною, безпомічною сиротою. Моє все багатство є моє добре ім'я; через вас люди начнуть шептати про мене, а для дівки, коли об ній люди зашепочуть...

Музика починає грати прелюдію, Наталка замислюється, а возний міркує зі смішними гримасами на обличчі.

### ЯВА 3

Н а т а л к а та в о з н и й. А потім в и б о р н и й, співаючи, виходить на сцену.

### № 4<sup>29</sup>

Дід рудий, баба руда,

Батько рудий, мати руда,  
Дядько рудий, тітка руда,  
Брат рудий, сестра руда,  
І я рудий, руду взяв,  
Бо рудую сподобав.  
Ой по горі по Панянці  
В понеділок дуже вранці  
Ішли наші новобранці;  
Поклонилися шинкарці;  
А шинкарка на них — морг:  
«Іду, братики, на торг».  
Ішли ляхи на три шляхи,  
А татари на чотири,  
Шведи-враги поле вкрили;  
Козак в лузі окликнувся —  
Швед, татарин, лях здригнувся,  
В дугу всякий зігнувся.

Із наближенням виборного до оркестру Наталкапідходить до відер, бере їх і йде додому.

В о з н и й. Чи це — теє-то як його — нова пісня, пане виборний?

В и б о р н и й. Та се, добродію (*кланяється*), не пісня, а нісенітниця. Я співаю іноді, що в голову лізе, — вибачайте, будьте ласкаві, я не добачив вас.

В о з н и й. Нічого, нічого. Відкіль це так? Чи з гостей ідете — теє-то як його?..

В и б о р н и й. Я іду із дому. Випроводжав гостя: до мене заїжджав засідатель<sup>30</sup> наш, пан Щипавка<sup>31</sup>; так уже, знаєте, не без того, — випили по одній, по другій, по третій, холодцем та ковбасою закусили, та вишнівки з кварту укутали, та й, як то кажуть, і підкріпилися.

В о з н и й. Не розказував же пан Щипавка якої новини?

В и б о р н и й. Де то не розказував! Жаловався дуже, що всьому земству урвалася тепер нитка, та так, що не тільки засідателям, но самому комісарові уже не те, як давно було... Така, каже, халепа, що притьмом накладно служити. Бо, каже, що перше дурницею доставалося, то тепер або випросити треба, або купити.

В о з н и й. Ох! правда, правда; даже і в повітовому суді, і во всіх присутственних містах унініе воспослідовало; малійшая проволочка ілі прижимочка просителю, як водилось перше, почитається за уголовне преступленіє; а взяточок, сиріч — винуждений подарочок, весьма-очень іскусно у істця ілі отвітчика треба виканючити. Та що і говорить! Тепер і при рекрутських наборах вовся не той порядок ведеться. Трудно становиться жить на світі.

В и б о р н и й. Зате нам, простому народові, добре, коли старшина, богобоязлива і справедлива, не допуска письменним п'явкам кров із нас смоктати... Та куди ви, добродію, налагодились?

В о з н и й. Я наміревал — теє-то як його — посітити нашу вдовствующую дякониху, но, побачивши тут Наталку (*зімхає*), остановився побалакати з нею.

В и б о р н и й (*лукаво*). Наталку? А де ж (*оглядається*) вона?

В о з н и й. Може, пішла додому.

В и б о р н и й. Золото — не дівка! Наградив бог Терпилиху дочкою. Крім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, — яке у неї добре серце, як вона поважає матір свою; шанує всіх старших себе; яка трудяща, яка рукодільниця; себе і матір свою на світі держить.

В о з н и й. Нічого сказати — теє-то як його — хороша, хороша і уже в такому візвісті...

В и б о р н и й. Та й давно б час, так що ж? Сирота, та іще і бідна. Ніхто і не квапиться.

В о з н и й. Однак ж я чув, що Наталці траплялись женихи, і восьма пристойні, наприклад, тахтауловський дячок, чоловік знаменитий басом своїм, ізучен ярмоля<sup>32</sup> і дуже знаєть печерсько-лаврський напів; другий волосний — теє-то як його — писар із Восьмачок, молодець не убогий і продолжающий службу свою безпорочно скоро год; третій — підканцелярист із суда по імені Скоробреха і многії другії, но Наталка...

В и б о р н и й. Що? Одказала? Добре зробила. Тахтауловський дяк п'є горілки багато і уже спада з голосу; волосний писар і підканцелярист Скоробреха, як кажуть, жевжики обидва і голі, вашеці проше, як хлистики, а Наталці треба не письменного, а хазяїна

доброго, щоб умів хліб робити і щоб жінку свою з матір'ю годував та одягав.

В о з н и й. Для чого же неписьменного? Наука — теє-то як його — в ліс не йде; письменство не єсть преткновеніє ілі поміха ко вступленію в законний брак. Я скажу за себе: правда, я — теє-то як його — письменний, но по благості всевишнього єсмь чоловік, а по милості дворян — возний, і живу хоть не так, як люди, а хоть побіля людей; копійка волочиться і про чорний день іміється. Признаюсь тобі, як приятелю, буде чим і жінку — теє-то як його — і другого кого годувати і зодягати.

В и б о р н и й. Так чом же ви не одружитесь? Уже ж, здається, пора. Хіба в ченці постригтись хочете? Чи ще, може, суджена на очі не нависла? Хіба хочете, щоб вам на весіллі сю пісню співали? Ось слухайте. (*Виборний співає.*)

№ 5<sup>33</sup>

Ой під вишнею, під черешнею

Стояв старий з молодою, як із ягодою. (2)

І просилася, і молилася:

«Пусти мене, старий діду, на вулицю погулять!» (2)

«Ой я й сам не піду, і тебе не пущу:

Хочеш мене, старенького, да покинути. (2)

Ой не кидай мене, моя голубочко,

Куплю тобі хатку, і ще сіна жатку,

І ставок, і млинок, і вишневий садок». (2)

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

**ridmi**  
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

**КУПИТИ**